

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վարդ Ս. Աննոյի, Գոլոնիոյ արքեպիսկոպոսին:

Ստատաներորդ դարը Վերմանիոյ մէջ խաւարով ու խառնակութեամբ պատած երեցաւ . այլ և այլ կողմնակցութիւններ այնպիսի մոլեգին կրքով կը կռուէին իրարու հետ , որ ամենէն աւելի պատկառելի և սրբազան օրէնքները ոտքի տակ կ'առնուէին . Հենրիկոս Դ կայսրը սաստիկ կը ճշէր իր հպատակները . ամէն կողմ գղեակներ կը կանգնուէին , որոնք ապաւէն էին աւարառութեանց ու սպանութիւններու . և այս քաղաքական շփոթութիւնները ազդեր էին նաև մտաց վրայ և տակնուվրայ ըրեր էին գաղափարները : Լյս համայնաժողով անդնդոյն մէջ գրտնուեցաւ նաև ազնուական հոգի մը , ներշնչեալ բանաստեղծ մը , որ բարձր մտածութիւններով զրաւեալ՝ նոյն դարուն հորիզոնէն դուրս ելաւ , և ուղեց մարդկային մտաց լուծութիւնը կտրել ու արձագանգ մը ձգել չապականած սրտերու մէջ : Իր անուանն ու հայրենեացը վրայ բնաւ տեղեկութիւն մը չունինք . իսկ որ ժամանակի մարդ ըլլալը՝ իր քերթութեամբ ոյն հիւթէն յայտնի կ'ըլլայ , ինչպէս նաև իր բացատրած իրաւացի ցաւերէն : Բնուշտ ձանձրացած ու զգուած աչքին առջև ունեցած հանապազօրդեայ տխուր տեսարանէն , յորդորուեր է ներքին ազդեցութեամբ մը աւելի խաղաղ ու աւելի զուտ հիւթի մը վրայ սեւեռելու իր ուշադրութիւնը , և ընտրել է իր քերթողական խանդին առարկայ այնպիսի դիւցազն մը , որ ժամանակին մարդիկներուն մէջ մեծագոյնն էր և քան զամէնը մեծարելի , և որուն վարքը երկնային խորհրդածութեանց անձնատուր ըլլալու կը հրաւիրէր զհոգին . և այս դիւցազն էր Սուրբ Ննոյ , որուն վարուց պատմութիւնը բանաստեղծը ուղեց յիշեցնել ամենուն իր տագովը :

Լյս քերթութեամբ ձեռագիրը () .

բից անուամբ գերմանացի գրականը գտաւ ժէ դարուն Պրէսլաւի մէջ : Յետոյ ձեռագիրը կորսուեցաւ . սակայն բարեբաղդաբար գրուածքը տպագրութեամբ արդէն հրատարակուած էր : Լյոր իւրաքանչիւր տունները քսանական տող ունին . և տաղնաչափութեան մասնաւոր կանոն մը չնշմարուիր բանաստեղծութեան մէջ , բաց 'ի նմանայանգ վերջաւորութենէ : Վուտէսք լեզուով գրուած է , այլ մերձաւորութիւն մը կը տեսնուի վրան գերմանական լեզուի հետ . որով կը ցուցնէ թէ ինչպէս անգլալի կերպով հիւսիսային Վերմանիան հարաւային Վերմանիոյ հետ կը միանար Հենրիկոս Դ կայսերութեան վերջին տարիներուն , որ ժամանակն որ յօրինուած է հաւանականապէս սոյն բանաստեղծութիւնը :

Բնոյ Վոլոնիա քաղաքին արքեպիսկոպոսն էր , և Հենրիկոս Դ-ն պղտիկութեան միջոցը տէրութեան տեղակալ դրուելով՝ աներկիւղութեամբ ու իմաստութեամբ կառավարեց կայսերութիւնը . ետքը իր թեմը քաշուեցաւ , ուր իր խոտակրօն վարուքը , իր բազմութիւն բարեգործութիւններովը , կղերին վրայ ըրած վերանորոգութեամբը , եկեղեցիներ ու հիւրանոցներ կանգնելովը , և արուեստից յառաջադիմութեան վրայ ցուցուցած խնամքովը՝ այնպիսի մեծ յարգանք ընդունեցաւ ամենէն , որ սրբութեան անուամբ կնքեց իր կեանքը , և մահունէն ետքն ալ շատ հրաշագործութիւններ ըրաւ :

Բանաստեղծը գոհ չըլլալով պարզապէս այս իր դիւցազնը գովելու , բոլոր մարդկութեան վրայ կը դարձնէ իր աչուրները : Սարգուս քաղցրագոյն յոյսերն ու հասարակաց իղձերը մէջ կը բերէ ու կը ջատագովէ , և Բնոյի անձին վրայ կը ստորագրէ հոգեոց երկնային կոչմունքը : Թէպէտ երկայն շրջանով մը գլխաւոր հիւթին կը հասցնէ իր խօսքը , սակայն այս զարտուղութիւնը կենդանացած է ու ախորժելի կ'երևնայ իր պարունակած խորին մտածութեամբը . և քերթողին նկարագրած

պատկերներուն վառվռունութիւնն ու իրեն խորհրդածութեանց գեղեցկութիւնը՝ յարգ կու տան բանաստեղծութեանը, որ նոյն ժամանակի ամէն երկասիրութիւններէն աւելի վեր կը նախադասուի: Սենք ալ օրագրիս մէջ անոր հաւատարիմ թարգմանութիւնը կը գնենք, որովհետեւ կը ցանկանք խրոպայի միջին դարուն գրականութեանը վրայ ընդհանուր լոյս մը տալ մեր ընթերցողներուն, ինչպէս որ սկսանք տալ Սկանաինաւիոյ հին բանաստեղծութիւններուն և Վոթաց գրականութեանը վրայ գրուած յօդուածներովը, և ինչպէս որ պիտի շարունակենք ուրիշ անգամներ ալ. թող որ քերթուածոյս մէջ Հայաստանի՝ մեր հայրենեաց յիշատակութիւն մ' ալ ըրած է բանաստեղծը:

Ա.

“Շատ անգամ լսեր ենք երգեր անցեալ ժամանակներու, դիւցազանց պատերազմներու, զղեակներու առմանը, ընտրելագոյն դաշնադրութեանց խորտակմանը, և զօրաւորագոյն թագաւորաց կործանմանը վրայ. հիմա ալ ժամանակն է որ հուսկ ուրեմն մտածենք մեր կենաց վերջը: Վրիստոս, մեր բարի փրկիչը, որչափ հրաշքներով կը յորդորէ զմեզ յայն: Ինչպէս որ վերջի ժամանակներս ըրաւ ՚ի Սիկպէրի իր աստուածային կամօքը, արթնցնելով զմեզ ՚ի ձեռն մեծարելի և սուրբ եպիսկոպոսին Մենոյի, որպէս զի հսկենք մենք մեր վրայ ինչուան այն վայրկեանն որ աս աքսորանաց կեանքէն պիտի անցնինք այն կեանքը, որն որ յաւիտեան կը տևէ:

Բ.

“Ի սկիզբն աշխարհի, երբ մէկ խօսքով մը դուրս ցայտեց լոյսը, երբ Մարդին ամենակարող ձեռքը այնչափ հրաշալի գործքեր ՚ի գոյ էած, բոլոր զանոնք երկու մաս բաժնեց. յաշխարհ երևելի, և յաշխարհ իմանալի: Մատուածային իմաստութիւնը զուգորդե-

լով այս երկու մասերը իրարու հետ, ասոնք կերպարանեցին զմարդս, մարմին և ոգի, առաջին էակ յետ հրեշտակաց: Բոլոր արարչութիւնը բովանդակուած է ՚ի մարդն, ինչպէս որ կ'ըսէ մեզի Մատարանը. ըստ բացատրութեան Յունաց, մարդս երրորդ աշխարհք մը կը բաղկացնէ: Մատուածային այսպիսի փառք մը սահմանուած էր Միսմայ, եթէ իր անձին վրայ հսկած ըլլար:

Գ.

“Երբոր Մուսեակը չարեաց տուաւ ինքզինքը, երբոր Միսմ դրժեց աստուածային օրինաց, Մատուած այնչափ աւելի բարկացաւ՝ որչափ որ կը տեսնէր թէ բոլոր իր ուրիշ գործոց մէջ կարգ կանոն կը փայլէր: Եւսինն ու արևը ուրախութեամբ կը սփռէին իրենց լոյսը, աստեղք իրենց շրջանը անփոփոխ պահելով ցրտութիւնն ու ջերմութիւնը առաջ կը բերէին, հուրը կ'ամբառնար դէպ ՚ի վերին գաւառները, կայծակն ու քամին երազընթաց թևերով կը թռչէին. ամպերը արգասաւոր անձրև կը թափէին, ջրերը զառիվայրերու վրայէն կը հոսէին, ծաղիկները կը զարդարէին զգաշտերը, տերևները շուք կը ձգէին անտառաց, կենդանիք իրենց օրոշեալ ընթացքը կ'ընէին, թռչնոց երգերը ախորժելի կու գային ականջի. ամենայն արարած կը հետևէր այն օրէնքին, որ Մատուած տուեր էր իրեն: Սիայն իր ստեղծած երկու ընտրելագոյն էակները խոտորեցան Մատուծոյ իրենց յիմարութեան միջոցը, որ առաջին աղբիւր եղաւ բազմաթիւ չարեաց:

Դ.

“Յայտնի է սատանային խնդրէն պով զմարդս մոլորեցուցած ըլլալը. ուղեց գերի ընել զայն իրեն, և քաշեց զժոխք ձգեց աշխարհիս հինգ դարերը: Երջապէս, Մատուած իր Արդին խըրկեց զմեզ ազատելու համար ՚ի մեղաց:

որ ինքըզինքը մեզի համար զոհ ըրաւ
և խորտակեց մահու կարողութիւնը :
Ընանց մեղաց իջնալով 'ի դժոխս , իր
զօրութեամբը յաղթեց անոր , և սա-
տանան կորսընցուց իր տէրութիւնը :
Ըն ատենէն 'ի վեր մենք ազատութե
հասնելով , քրիստոնեայ եղանք 'ի ձեռն
մկրտութեան . գոհութիւնք քեզ , Տէր :

ե

„ Վրիստոս բարձրացուց իր խաչին
դրօշակը և տասուերկու պատգամաւոր
սփռեց երկրիս վրայ . երկնային զօրու-
թեամբ մը սպառազինեց զանոնք , որով
յաղթեցին մոլորութեանց : Պետրոս
ընկճեց զհռոմ , իմաստունն Պաւլոս
Յոյները դարձուց , Ընդդէմս յաղթա-
կան հանդիսացաւ 'ի Պատրաս , թափ-
մաս 'ի հնդկաստան , Սատթէոս յԵ-
թովպիա , Սիմէոն և Յուդա 'ի Պարս-
կաստան , Յակոբոս յԵրուսաղէմ , բայց
հիմա կը հանգչի 'ի յալիցիա : Յով-
հաննէս օծութեամբ մը քարոզեց յԵ-
փեսոս , և իր գերեզմանէն երկնային
մանանայ մը կ'ելլէ , որ ինչուան մեր
օրերուն ալ շատ հիւանդութիւններ կը
բժշկէ : Խեղ մը բազմութիւն ուրիշ
մարտիրոսներու , որոնց անուններն յի-
շեր շատ երկայն կ'ըլլար , իրենց ա-
րեամբ կնքեալ ամրացուցին Վրիստո-
սի կամբը , և դժնդակ աշխատութիւնք
հասին առ Տէր , որ հիմա փառօք ճո-
խացուցած է զիրենք :

զ

„ Փռանկները , այն Տրոյիոյ որդիքը ,
պէտք է շնորհակալ ըլլան Ըստուծոյ ի-
րենց այնչափ սուրբեր խրկած ըլլալուն
համար , որոնք գլխաւորապէս ժող-
վուած են 'ի Վոլոնիա , ուր կը հանգ-
չին Ս . Սաւրիտիոսի պատերազմիկնե-
րը , և Վրիստոսի համար սպաննուած
տասնըմէկ հազար կուսանքները , և
բազմութիւ մեծարելի եպիսկոպոսներ ,
որ հրաշքներ ըրած են , ինչպէս որ կը
զուրցուի Սուրբ Ըննոյի վրայ . հանպա

ուրեմն փառաբանէնք մեր երգերովն
զՓրկիչը :

է

„ Ինքը եպիսկոպոս օծուեցաւ 'ի
Վոլոնիա : Թող փառաբանուի Ըս-
տուած որ Վերմանիոյ բոլոր քաղաքաց
մէջ գեղեցկագոյնը իրեն գլուխ ունե-
ցաւ այնպիսի առաքինի մարդ մը , ուս-
կից որ աւելի գերազանցը տեսած չէ
հռենոս իր ափանցը վրայ : Ըսանկով
սոյն քաղքին փառքը առաւելաւ այս-
պիսի իմաստուն առաջնորդութեան մը
պայծառութեամբ , և սրբոյն առաքի-
նութիւնն ալ այնչափ աւելի հռչակե-
լի եղաւ , որչափ որ այսպիսի ազնուա-
կան քաղաք մը կառավարեց : Թէ որ
Վոլոնիա անուանի է քաղաքաց մէջ ,
Ս . Ըննոյ արժանի հանդիսացաւ անոր
մեծութեանը :

ը

„ Երբեք քաղաքաց սկզբնաւորու-
թիւնը գիտնալ : Եկուր վերացիր ինծի
հետ խաւարամած հեթանոսութեան
ժամանակը , որովհետեւ այն ատեն սկը-
սաւ անոնց զօրութիւնը : Երեսն առա-
ջին մարդն եղաւ որ պատերազմի ձեռք
զարկաւ . փառաց ծարաւելով՝ առաւ-
վահանն ու նիզակը , զրահն ու լանջա-
պանակը . և պատերազմի պատրաստուե-
լով , սաղաւարտներու պողպատը կար-
ծրացուց և սկսաւ թշնամական արշա-
ւանքներ ընել : Ինչուան ան ատեն մար-
դիկ հանդարտաբարոյ էին . ամէն մարդ
իր արտը կը մշակէր առանց ուրիշնե-
րուն անդաստանին խառնուելու , զի-
նորութեան արուեստը չէին գիտեր ,
և Երեսն ուրախացաւ ասոր վրայ իր
սրտին մէջ :

թ

„ Երեսն սորվեցուց իր զինուորնե-
րուն աշխատութեանց տեւելու , զինեալ
անձամբ ձիովարելու , խիզախելու ընդ-
դէմ վտանգաց , նետեր արձրկելու ու
թշնամեաց նետերէն պաշտպանելու ի-

րենք զիրենք : Լժենեին անոնց հանգիստ ընել չտուաւ՝ ինչուան որ բոլոր Լսիոյ երկիրը չնուաճեց : Վաղաք մը կանգնեց հոն , որուն լայնութիւնը օրուան մը ճամբայ էր , և երկայնութիւնը իրեք օրուան . հաստատեց 'ի նմա ընդարձակ իշխանութիւն մը , և անուանեց զքաղաքն իր անուամբը՝ Վիտուէ , ուր ժամանակով կէտը դուրս ընկէց զՅովնան մարգարէ :

Ժ

« Իբ կինը Շամիրամէր , որ շինել տուաւ զհինն Վաբէլոն այն աղիւսներովը , զորոնք թրծեցին հսկաները՝ երբ որ յանդուգնն Վերովթ յիմար մտածութեամբ մը խորհուրդ տուաւ անոնց աշտարակ մը ընդդէմ կամաց Լստուծոյ ամբառնալու երկրէս ինչուան երկինք : Լստուած արգիլեց զանոնք այն գործքէն՝ իր կարողութեամբը եօթանասուն լեզուի բաժնելով , որոնք դեռ կը տեսնեն աշխարհիս մէջ : Լս սկայաձև շէնքին մնացորդներովը Շամիրամ քառակուսի պատ մը շինեց՝ վաթսուննչորս փարսախի տարածութեամբ . աշտարակին բարձրութիւնն էր չորս հազար ձողաչափ : Լս քաղաքիս մէջ անուանի թագաւորներ եղան . աթու եղաւ ասիկայ զօրաւոր Վաղդէացւոց , որ յետ քանդելու խել մը երկիրներ՝ հուսկ ուրեմն այրեցին զԱրուսաղէմ :

Կը շարունակուի :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լուրովիկոս ԺԶին փարքն ու մանր :
(Տես երես 76)

Շարունակութիւն և վերջ

Հոս կը լմննայ Պ. Ղլերիին տուած կարեւոր և հետաքննական տեղեկութիւնները՝ հանդերձ ամենայն մանր պարագաներով , որոնք որչափ որ սրտաշարժ ու ցաւալի են նէ , այնչափ ալ

հիանալի և գերազանց օրինակ մը քրիստոնէական մահացեալ ոգւոյ , վեհանձն և անխուով առաքինութեան , որ շատ աւելի զարմանալի են թագաւորի մը անձին վրայ : Իսկ աս ետեւի դրած վերջին ծանօթութիւննիս կ'առնենք իր խոստովանահօրը Պ. Ֆիրմընդին պատմածներէն , զորոնք իր մտերիմ բարեկամները իրմէ լսած հաւատարմութիւն գրած են :

Յունուարի 20^ն երեկոյեան ժամը չորսին Պ. Ֆիրմընդին պզտի նամակ մը բերին , որուն մէջը այսպէս գրուած էր . « Վաղաչուի Պ. Ֆիրմընդ որ աս թուղթս առածին պէս մէկէն Վործադիր Ժողովոյն խորհրդարանը գայ , որն որ իրեն ամենակարեւոր բան մը պիտի հաղորդէ » : Պ. Ֆիրմընդ թուղթը բերողին հետ մէկէն խորհրդարանը ելաւ դնաց , և մեծապէս զարմացաւ տեսնալով խոր և ահաւոր լուծիւն մը տիրած խորհրդարանին մէջ , և թէ ինչպէս ամենուն երեսը սարսափ ու երկիւղ մը նկարուած էր : Հաղիւ մէջերնէն մէկը համարձակեցաւ հարցընելու թէ կ'ուզէր արդեօք ինքը Լուգովիկոս Վաբէլին քովը գտնուիլ զինքը սպաննելու ատեննին իր քահանայական պարտքը կատարելու համար . ու երբոր Ֆիրմընդ Լսո ըսաւ , զարմանալով անոնք իրեն այս համարձակ պատասխանին վրայ՝ ըսին . « Ի՞նչպէս այժմ կ'ըսես , չէ՞ս վախնար » : — « Լմենայն կերպով կը յօժարիմ իմ պաշտամանս պարտքը կատարել , անոր համար դժուարութիւն մը չունիմ ձեր առջարկութիւնը յանձն առնելու » : Լսոր վրայ պաշտօնեայք մէջերնին սկսան ցած ձայնով խօսիլ և գրուածքներ կարդալ . վերջը ըսին Ֆիրմընդին որ Վարային հետ կրնար աշտարակը երթալ : Ղարան առջև կառք մը կեցած կը սպասէր իրենց . ու երբոր մէջը մտան՝ կարա ձեռքերը վեր վերցընելով ըսաւ հառաչելով մը . « Լս ինչ ահաւոր մարդ է թագաւորը » : Ու քիչ մը վերջը վրայ բերաւ . « Շատ տխուր պաշտօն յանձնեցին ինձի » : Լսո մէկ երկու խօսքս